

over 'den fjerne kongemagts' repressive ensretning af rigerne generelt og af Norge specielt. "De fleste bliver mer forsigtige med åra, jeg har gått den motsatte vei", skriver Øystein Rian i forordet. Resultatet er en stor, relevant, velskrevet og medrivende bog, som med garanti vil stimulere fortsat diskussion om censur, ytringsfrihed og offentlighedens væsen og vilkår.

Henrik Horstbøll

Erling Sandmo, *Tid for historie* (Oslo: Universitetsforlaget, 2015). 240 pp.

Den norske historiker Erling Sandmo har skrevet "en bok om historiske spørsmål", som undertitlen på bogen siger. Der er tale om en historiografisk oversigt over historieskrivningens historie fra antikken til i dag, men som undertitlen indikerer, er det ikke alene en gennemgang af centrale værker, men også en mere problemstyret fremstilling, der behandler de særlige historiske problemer, som forskellige tiders historieskrivning har baksat med. Den græske historieskrivning rejser således spørgsmålet om "vi" og "dem", de overlegne grækere og de underlegne barbarer og et fokus på konflikter og modsætninger. Det er den historiografiske arv fra de græske historieskrivere.

Middelalderens historieskrivning er i første række en kristen historieskrivning med biblen som grundlagstekst. Kristendommen satte tid på dagsordenen, tid i forstanden den tid, som lå mellem skabelsen og dommedag. Mens begyndelsen var givet, var afslutningen ikke, men den var det mål, historien bevægede sig i retning af. Historien blev brugt til at tage forvarsler om fremtiden, den havde en direkte anvendelighed. Til gengæld var middelalderhistorikerne hverken interesserede i fortiden i sig selv, at forstå personer i historisk kontekst – samtidens personer adskilte sig ikke fra for-

tidens – eller om de beretninger, de byggede deres fortællinger på, var sandfærdige eller ej.

Renæssancens historieskrivning kendetegnes dels ved brugen af tekstkritiske metoder, dels ved en grundlæggende historisering. Antikken, det som genfødslen omhandlede, blev på en gang gjort nærværende som forbillede og bragt på afstand som en historisk epoke. Machiavelli viste i sin historie om Firenze, at de antikke forklaringsmodeller havde deres begrænsning, og at byens sociale og politiske konflikter også måtte inddrages. Machiavelli tog romersk historieskrivning som forbillede samtidig med han sprængte den ramme, som blandt andet Titus Livius have sat. Lorenzo Valla viste at det Konstantiske Gavebrev var et falsum, og at teksten kunne historiseres som værende skrevet på et bestemt tidspunkt og var præget af det. Fremtiden blev åben, og Jean Bodin kritiserede samtidig historiskrivning, som betjente sig af biblens kronologi, for at være forældet og ud af trit med den viden om verden opdagelsen af den nye verden gav.

Oplysningstidens historieskrivning handler om fremskridtstænkning, ideer om en fase-delt lovmæssige udvikling og forestillinger om sammenhængen mellem klima og folkekarakter og for universalhistorien. Universalhistorie lå også til grund for Herders universelle teori om, at verden er inddelt i nationer eller folk, og at alle folk er forskellige fra hinanden i kraft af deres forskellige sprog og historie. Herders værk blev en grundlagstekst for 1800-tallets romantik og nationale tænkning. Og for den moderne historieskrivning, der selvfølgelig introduceres med Ranke. Historikerens opgave var ikke at dømme fortiden med henblik på fremtiden, men blot at vise fortiden, som den var. Historikeren skal ikke fordømme, men forstå, hendes opgave er ikke at tage varsler om fremtiden, men at rekonstruere fortiden som den var på grundlag af kildekritiske prøvede kilder, og at forstå historiske epoker i deres egen ret.

Herefter hører kapitlernes epokeoverskrifter op, og vi kommer til "den egentlige historien". Den egentlige histories problem var – og er – det samme som Rankes: at finde ud af, hvordan det egentligt gik til i fortiden. Sandmo viser her, hvordan generelle antagelser om forandring, så som positivisme, marxisme og den spenglerske verdenshistorie blev omsat i historieskrivning på samfunds- og klasseniveau, og hvordan interesse for det stabile og langvarige vinder frem med strukturalismen og den franske Annales-skole. Post-strukturalismen og den sproglige vending vendte sig bort fra forestillingen om og afsøgningen af det stabile. Menneskelig tænkning er ikke uforanderlige mentaliteter, men ustabile sprogspil.

Indlednings- og afslutningskapitlerne adskiller sig fra de øvrige. Indledningskapitlet er en kortfattet, præcis og ikke mindst elegant introduktion til de problematikker, som knytter sig til bestræbelsen på at forstå fortiden i dens anderledeshed. Det afsluttende kapitel tager bestræbelsen på at forstå fortiden og dens produkt – teksterne – op til nærmere behandling: I Sandmos fremstilling karakteriseres bestræbelsen ved, at sandheden er uopnåeligt ideal, at den historiske fortælling om fortiden betjener sig af de samme litterære genrer og det samme sprog som skønlitteratur, og at der ikke findes nogen ren historieskrivning, som ikke trækker veksler på andet end kilderne. Det er en aktivitet, historikeren foretager, der inkluderer mere end de data, man mere eller mindre direkte kan læse i kilderne.

Den efterfølgende analyse af, hvorledes historieskrivning skaber historisk troværdighed, ligesom analyse af, hvorledes den norske historiker Knut Mykland kontekstualiserer et aristokratisk selskab i 1819, og skaber en forbindelse mellem selskabet og et samfund i forandring, er meget interessante og oplysende. Sidstnævnte peger i retning af, at historisk sandsynlighed ikke kun peger i retning af kilderne, men også i retning af 'det vi mener at vide', de foreliggende tolkninger af en periode

eller et fænomen, som vi også bruger til at skabe sammenhæng i fortidens begivenheder og processer. Hvad historieskrivning og sandhed angår, er der over tid forandring i hvilke former for beskrivelse, vi vil anse for sandsynlige, men den konkrete og detaljerede beskrivelse, virker ifølge Sandmo mere sandfærdig, end den analytiske og overordnede fremstilling. Det virker overbevisende.

Som læseoplevelse har bekendtskabet med denne bog været absolut positivt. Gode eksempler, gode formulering, gode analyser. Men vægtningen af den ældre historiografi på den nyestes bekostning giver for mig at se nogle begrænsninger i den ellers oplagte mulighed i at anvende bogen som undervisningsbog. For eksempel bliver læseren oplyst om en lidt ældre version af verdenshistorie, og om nyere forsøg på at komme bort fra en eurocentristisk forståelsesramme, men får intet af vide om tidens transnationale og globale historie, som for mig at se er det vigtigste felt for fornyelse. Det synes jeg er ærgerligt. Men det skal selvfølgelig ikke afholde nogen fra at læse bogen, der indeholder megen videnskabsteoretisk indsigt og formidlingsevne.

Claus Møller Jørgensen

Jørgen Magnus Sejersted & Sebastian Olden-Jørgensen (eds.), *Historikeren Ludvig Holberg* (Oslo: Spartacus/Scandinavian Academic Press, 2014). 442 pp.

Utgangspunktet for denne boken er en konferanse, avholdt i Bergen i 2012, av det NFR-finansierte prosjektet *Holbergs ideologier*. Prosjektets målsetning er å forstå Holbergs rolle i opplysningstidens tenkning, samt å plassere den skandinaviske opplysningstid i en europeisk kontekst. Det har også sine forgreninger inn i publiseringssprosjektet *Ludvig Holbergs skrifter*; et samarbeid mellom Universitetet i Bergen